

הבחירות לכנסת: נסיון אומדן

אורי רענן

השביעית של ההסתדרות. משמע, רק פועלים בעלי הכרה ובעלי השקפות מגובשות השתתפו או בבחירות להסתדרות, ואלו ציבור הבוחרים לכנסת הראשונה כלל זאת הפעם הראשונה את המוני העולים החדשים שלא הספיקו להתערות בחיי ההסתדרות. אין ספק כי מן 45% עד 50% מכלל בעלי זכות הבחירה העשויים להשתתף בבחירות לכנסת השלישית יהיו אלה שהשתתפו גם בבחירות לועידה השמינית. פירושו של דבר כי מספר המשתתפים בבחירות לכנסת לא יעלה בהרבה על 800,000. בשעה שלפי התוצאות הארציות כבר ידוע כי מספר המשתתפים בבחירות לועידת ההסתדרות היה יותר מ-400,000.

אילו היה המספר היחסי של הפועלים עולה בתקופת הביניים בשעור שווה לגידול האוכלוסייה — אי אפשר היה ליחס משמעות מיוחדת לעליה זו מ-32% ליותר מ-45%; אולם הריבוי הנוכחי במספר היחסי של המצביעים לועידת ההסתדרות יש ליחסו כנראה לא רק לגידולו של מעמד הפועלים במדינה, אלא בעיקר להצטרפוּתם של יסודות "בורגניים" (מה שמקובל משום מה לקרוא בשם "אורחיים") או "בורגנים-למחצה" למסגרת הכוללת של ההסתדרות. יסודות אלו מורכבים מעולים חדשים חסרים עדיין הכרה מדינית-פועלית, אנשי מקצועות הפשיים, פקידים, עובדי מדינה וכדומה שמספרם גדל במידה ניכרת למן שנת 1949. (השימוש במונח "בורגני" בא כאן לשם נוחות, והוא מבוסס על הכרה פורליטית יותר מאשר על הגדרה סוציולוגית).

גידולו של היסוד הבורגני בתוך ההסתדרות מניח לנו הפעם להסיק מסקנות מבוססות יותר לגבי תוצאות הבחירות לכנסת השלישית. אם ננכה את מספר המצביעים לועידה השביעית של ההסתדרות ממספר המצביעים בבחירות לכנסת הראשונה (שנערכו בהפרש זמן קטן בתחילת 1949) תהיה התוצאה שווה למספר המצביעים ה"בורגניים": מתוך האלמנט ה"בורגני" הזה הצביעו בשנת 1949 25% בלבד בעד מפא"י ורק כ-5% בעד מפ"ם, בעוד שבבחירות להסתדרות הגיע אחוז המצביעים בעד מפא"י ל-57 ואחוז המצביעים בעד מפ"ם ל-34. והנה, בבחירות לועידה השמינית היו כשליש * מהמספר הכולל של

כמעט כל המפלגות שהשתתפו בבחירות לועידה השמינית של ההסתדרות יצאו בתרועות שאון מיד כשנדעו התוצאות הארציות. הכל ניצח... איך אפשר הדבר? ואם אמנם כן הוא — על חשבון מי הושג הנצחון הכללי הזה?

אין ספק כי ההודעות הסותרות הן פרי העובדה שכל מפלגה הגיעה לידי מסקנה על יסוד חישוב משלה, בהעדר סיכום מוסמך. החישוב המוטעה ביותר בנסיבות אלה הוא זה הבא להקביל את הישגי הבחירות האחרונות לעומת אחוזי הקולות שנפלו בחלקה של כל מפלגה בבחירות של שנת 1949. בהסתמך על חישוב זה טענו אנשי לאחדות העבודה כי אחוז הקולות שקיבלה מפלגת פועלי ארץ-ישראל כמעט בכל הערים הוותיקות ירד בשעור ניכר לעומת הישגיה של מפלגת פועלי ארץ ישראל בבחירות הקודמות להסתדרות; ומפא"י טענה כי האחוז הכולל של הקולות שניתנו למפ"ם ולאחדות העבודה נופל בהרבה מכלל אחוזיהן בבחירות לועידה השביעית של ההסתדרות. והנה, אלו ואלו צודקים, ודבר שאין צריך לומר כי מפא"י צודקת באמרה כי השיגה הישגים חשובים במדינה כולה שבה שמרה על הרוב המוחלט שהיה לה. הסתירה בהערכות השונות נובעת כאמור מן ההסתמכות על חישוב מוטעה ומן ההקבלה אל תוצאות הבחירות של לפני שש שנים — הקבלה שאין לה יסוד מציאותי. השאלה שלפנינו היא, מה אפשר ללמוד מתוצאות הבחירות האחרונות לגבי הבחירות הקרובות לכנסת ומה הן, לאור תוצאות הבחירות להסתדרות, התמורות המדיניות שהתחוללו בישראל משעת הבחירות לכנסת השנייה בשנת 1951?

אכן רשאים אנו להסיק מסקנותינו מתוך הסתמכות-מה על הבחירות לועידת ההסתדרות בשנת 1949 ואפילו על הבחירות לכנסת הראשונה, ובלבד שהדבר לא יעשה בדרך גסה. כלומר בלי להביא בחשבון את התמורות במבנה החברתי של ההסתדרות ובלתי להתחשב בשינויים המדיניים שחלו בשש השנים האחרונות, כפי שהן השתקפו כבר בבחירות לכנסת השנייה.

ראשית דבר, רק 32% מכלל המצביעים בבחירות לכנסת הראשונה השתתפו בבחירות לועידה

— כ־17,000 קול, לציונים הכלליים כ־15,000 קול ולעובד הדתי קרוב ל־8,000 קול. אפילו ישתתפו בבחירות לכנסת השלישית יותר מ־80% מציבור הבוחרים. כלומר 840,000 בוחר. הריר המדד לקביעת מנדט אחד בכנסת יהיה 7,000 בערך. הקורלות שהשיגה מפא"י בבחירות להסתדרות בלבד יספיקו לה איפוא ל־33 מנדטים בכנסת ולמעלה מזה. לפי מספרים אלה תשיג לאחדות העבודה 8 מנדטים, מפ"ם 7, הפרוגרסיבים 3, מק"י 2, והציונים הכלליים 2 מנדטים והדתיים מנדט אחד.

במה יכולה להתבטא תוספת הקולות של המפלגות הללו בסקטור הבורגני אשר לא השתתף בבחירות להסתדרות? לפי התוצאות בבחירות לכנסת הראשונה יכולה מפא"י לזכות ב־25% אחוזים נוספים מתוך קולות המצביעים בסקטור הבורגני, כלומר ב־115,000 קולות (אם מספר המשתתפים בבחירות לכנסת השלישית יגיע ל־840,000) שהם יותר מ־16 מנדטים. לאחדות העבודה ומפ"ם יחד עשויות, לפי לקח הבחירות לכנסת הראשונה, להשיג יותר מ־5% מן הקולות הבורגניים (23,000 קול שהם קצת יותר מ־3 מנדטים — שניים מהם לאחדות העבודה ואחד מפ"ם) הקומוניסטים יזכו לפי חישוב זה ב־4% בערך מקולות המצביעים שלא השתתפו בבחירות להסתדרות — במקרה דנן מתוך הסקטור הערבי (19,000 קולות נוספים שהם קרוב ל־3 מנדטים), וכך הלאה.

תוצאות הבחירות לועידה השמינית של ההסתדרות מוכיחות איפוא כי מפא"י תזכה ב־49 מנדטים בערך (תוספת של ארבעה מנדטים לעומת הבחירות האחרונות לכנסת השנייה, או תוספת שני מקומות למספר הנוכחי הכולל את חברי הכנסת ד. ליבשיץ וחנה למדן). לאחדות העבודה עשויה להשיג כ־10 מקומות, לעומת 4 שהיו לה במושב הרביעי של הכנסת השנייה. למפ"ם יהיו כ־8 מקומות, לעומת שבעה בכנסת השנייה, ול־15 מקומות שהיו לה לפני הפילוגים. למק"י יש סיכוי לקבל 5 או 6 מקומות בכנסת השלישית לעומת 5 מקומות שהיו לה עד הצטרפותם של חברי הכנסת סנה וברמן לקומוניסטים. מכאן שבחלקן של המפלגות הלא־הסתדרותיות, כלומר הציונים הכלליים, הדתיים, "חירות", הפרוגרסיבים ונציגי המיעוטים יפלו 46 עד 48 מקומות, לעומת 55 מקומות שהיו להן בכנסת השנייה. אי אפשר אמנם לקבוע מי יצא מפסיד, אולם אפשר

המצביעים אנשי היסוד ה"בורגני" שנתן רק מיספר מיצער מקולותיו בבחירות לכנסת לשתי מפלגות הפועלים הגדולות של אותם הימים. ההג"י יזן מחייב שאחוז המצביעים בעד מפא"י ובעד שני פלגי מפ"ם היה מחוייב לרדת בבחירות להסתדרות בשיעור ניכר (מפא"י — מ־57% ל־48% ופלגי מפ"ם מ־34% ל־24%) כתוצאה מ"מהילת" יסודות "בורגניים" בתוך ציבור העובדים חברי ההסתדרות. נוסף על כך יש להביא בחשבון את העלייה במספר הקולות של מפא"י בבחירות לכנסת השנייה (בהשוואה לכנסת הראשונה) וירידת מפ"ם בתקופה המקבילה, שהיתה מחוייבת להתבטא בבחירות לועידה השמינית בהישג של 51% למפא"י ושל 21% לשני פלגי מפ"ם. למעשה עלו מפא"י ומפ"ם אחדות העבודה כל אחת בשבעה אחוזים על ההישג שהיו צריכות להגיע אליו לפי החישוב שלנו. לאור העובדה שהפעם השתתף בבחירות להסתדרות יסוד בורגני לא־מבוטל נ"תן לומר כי 14% האחוזים הנוספים הללו אבדו למפלגות הבורגניות ששתים מהן השתתפו בבחירות להסתדרות. העובדה שלא היתה עליה גדולה במספר מצדדי המפלגות הבורגניות בתוך ההסתדרות מבשרת כשלון למפלגות הללו בבחירות הקרובות לכנסת, כיון שהפעם לא הגיע מספרם של המצביעים הבורגניים שמחוץ למסגרת ההסתדרות אלא למחצית המספר הכולל של הבורחים לכנסת השלישית, בעוד שבבחירות לכנסת הראשונה היווה סקטור זה שני שלישים ממספר הבוחרים. כיון שהשיגו הפעם רק אחוז מיצער מקולות הסקטור ההסתדרותי (לרשימות פ' וצ') יחד לא יותר מ־9%), יהיה על המפלגות הללו לפחות להכפיל את מספר תומכיהן בתוך הסקטור הלא־הסתדרותי כדי לשמור על מעמדן הנוכחי בכנסת.

ב.

אם נעשה חשבון זה במספרים מוחלטים הרי למפלגת פועלי א"י היו לפי התוצאות הארעיות של הבחירות לועידה השמינית — 236,000 קול, "לאחדות העבודה" כ־60,000 קול, למפ"ם כ־52,000, לעובד הציוני — יותר מ־21,000, למק"י

* לאומדן זה הגענו מתוך השוואת אחוז המצביעים בבחירות לועידה השביעית של ההסתדרות לעומת אחוז המצביעים בבחירות לכנסת הראשונה (32%), עם אחוז המצביעים בבחירות לועידה השמינית לעומת האחוז הממוצע של המצביעים בבחירות לכנסת השלישית (כ־48%). הבאנו בחשבון את ה"ריבוי הטבעי" בהסתדרות שאינו בא ממקורות "בורגניים".

עדיין לא הגיעה לפיסגתה ושמפלגת הציונים הכ" לליים בעיקר לא הפעילה את תותחיה הכבדים ולא נחלצה במלוא יכולתה הכספית והטכנית לעזרת הרשימה שנשאה את שמה בבחירות להסתדרות. אכן חילוקי הדעות בצמרת "הציונים הכלליים" בענין רשימת העובדים שלהם השתקפו גם במערכת הבחירות להסתדרות והם עלולים להשתקף בבחירות לכנסת ואף לגרום לכמה הפתעות.

ההישגים שהשיגה מפלגת פועלי א"י בבחירות לועידה השמינית של ההסתדרות היו תלויים בלי ספק במתח הרב ובערנות הגדולה שצינו את הבחירות הללו ויחדו אותן מבחירות קודמות לזעידות ההסתדרות. שמירתם של ההישגים הללו גם בבחירות לכנסת השלישית והגדלתם תלויות בשמירת המתח והערנות המדינית בתוך הסקטור ההסתדרותי והעמידה נגד השפעות מתנגדות העוללות לבוא מצד אותן מפלגות שלא השתתפו הפעם במאבק על קולו של הבוחר הישראלי.

להניח במידה מרובה של ודאות שהמפסידים העיקריים יהיו "הציונים הכלליים" ו"חרות". לגבי המפלגה הפרוגרסיבית יש להניח כי זו תצליח. לפחות, לשמור על מספר המקומות שהיו לה בכנסת השנייה. וקרוב לשער כי תוסיף עליהם. התעלומה העיקרית היא מה יהיה גורלם של הפלגים השונים בחזית הדתית.

ג.

חשבון זה מיוסד בעיקרו על משמעותם של המספרים, אך יש כמוכח להביא בחשבון כמה גורמים אחרים. מצד אחד עשויה הצלחתה של מפלגת פועלי ארץ ישראל בבחירות להסתדרות להשפיע במידה מסוימת על חלק מן הבוחרים המתקשים להחליט למי יתנו את קולם, ולהגדיל על ידי כך את מספר המנדטים שלה מעל לאותו מספר שאליו הגענו בעזרת חישוב סטטיסטי-הגיוני. ואולם, מצד אחר מן הראוי להביא בחשבון את העובדה שמערכת הבחירות

לא איש כמוני יצוד קולותיו של קהל הפכפך במחיר סעודות-ערב ומתנות נגדים בלויים.
הורציוס

קיבלתי את מברקך. אראה זאת כפגיעה קשה בכבודי אם אתה או שכמותך תצביעו נעדי. הואיל ויש לך מגע עם הרבה אזרחים לא נאמנים, מה שאין לי, אבקש ממך למסור להם גילוי דעת זה.

וודרו וילסון

בתשובה למברק של אילירי בשנת 1916, כשהלה איים עליו באבדן קולות פרו-גרמניים.